

Folkehøgskoleopphold og idrett

- En personlig beretning

av Knut Karlsrud

Grundtvig har preget folkehøgskolens pedagogikk. Han la vekt på at det er fortellingene fra vores litteratur og historie som ligger til grunn for den frie samtale. Diktning og historie gir oss det beste begrep om hva som er sant, og hva som er usant, virkelig og uvirkelig. I fortellingene møter vi motsetningene som er i vores liv.

Folkehøgskolen tror at den på den måten gir menneskene mot på livet og krefter til å ta del i det på alle områder. Det er nødvendig for alle å ta personlig stilling til livets viktigste spørsmål. Dette læres best ifølge Grundtvig igjennom samtale.

I den nordiske mytologi fortelles det om en deilig gudinne, som heter Ydun. Hun var gudinne for ungdom og livsfornøyelse; Hun hadde oppsynet med noen fortrinnelige epler, som vokste i en hellig lund i Åsgårder hvor gudene bodde.

Disse eplene hadde en forundelig egenkap, - den som spiste av dem, gjennvant øieblikkelig sin ungdom og det tapte livsmot. Hva kan det være for epler?

Det finnes et epletre hvis frukter heter litteratur, diktning, myte og historie. Når vi forteller hverandre de gamle og nye historiene, styrker vi troen på at livet er godt nok. At det kan lønne seg og ta del i det og sloss for det.

Nordboene fortalte om en liten kjelen hvalp, som stille og rolig vokste til en stor ulv, som truet mennesker og dyr på livet: Fenrisulven.

Hvordan kunne dette uhyre vokse seg så sterkt? Er det mulig for aser og mennesker å få det lenket? Dette er spørsmål om liv eller død. Også for oss mennesker i det tyvende århundre, som står overfor Fenrisulven i den moderne utgave: Den grådighet som er ifærd med å legge værden øde.

Myten kan hjelpe oss til å ta kampen opp. For myter, sagn og eventyr er folkenes visdom, oppsamlet i en rekke herlige fortellinger Yduns epler, akkurat til og spise. Og for alle, ikke kun guder.

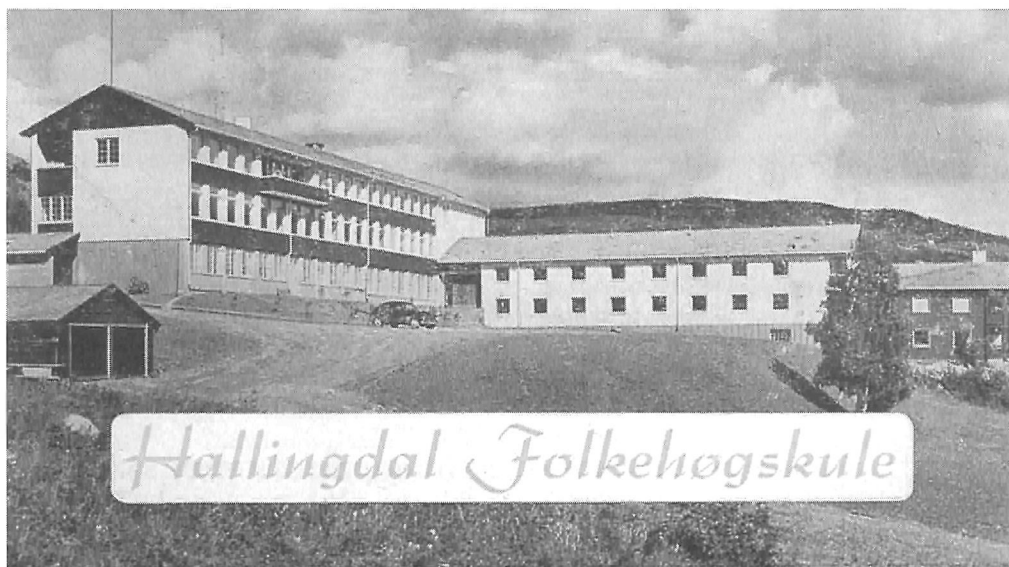
Min egen folkehøgskoletid

Jeg har vært elev på idrettsfolkehøgskole i to år, Hallingdal Folkehøgskole, idrettslinjen 1964-65 og Gerlev Idrætshøjskole 1965-66.

Det var helt tilfeldig at jeg begynte på folkehøgskole, jeg hadde alltid drevet en eller annen form for idrett, og kunne tenke meg en eller annen form for utdannelse innenfor dette. Instruktør eller aller helst gymnastikklærer. Jeg hadde ingen studenteksamen så lærerutdannelse var umulig.

Så var det at en jeg kjente fortalte at han hadde gått idrettslinjen på Hallingdal Folkehøgskole, og anbefalte meg et år på Hallingdal Folkehøgskoles idrettslinje. Folkehøgskole som skoleslag hadde jeg ikke hørt om, men en brosjyre som fortalte om mye idrett var fristende, og så var det en svømmehall med 12,5 m. basseng. Jeg var medlem av Vika idrettsforening's svømmegruppe, så jeg lot svømmebassenget være avgjørende, og sendte ind en søknad. Utpå sommeren kom svaret, - jeg var kommet inn på idrettslinjen. Det ble gjort opmerksom i brosjyren, at det ved siden av idrettsfagene også var alminnelige folkehøgskolefag som, norsk, regning og sang. I disse ble det gitt karakter, det ble det også i orden og opførsel. Jeg så med stor skepsis frem mot regnefaget, ellers gledet jeg meg veldig.

STUI (Statens ungdoms og idrettskontor) laget fagplaner for folkehøgskolenes idrettslinjer i samarbeide med representanter for folkehøgskolen. Den første fagplan kom i 1956, hvor det var skemalagt 25 idrettstimer om uken.

Det var på denne tiden et stort behov for instruktører og ledere innen idretten. STUI laget planene på bakgrunn av nederste avdelings fagplaner fra Statens Gymnastikk-skole (Den norske DHL). De samme fagplaner ble lagt til grunn for forsøk på et idrettsgymnasium.

Det var viktig og se sammenhengen mellom den frivillige idrett og folkehøgskoleideen. Man mente at idrettsbevegelsen trengte det sentrale i folkehøgskoletanken, og at folkehøgskolen igjennom idrettsbevegelsen og kontakten igjennom idretten kunne stimulere det kulturelle arbeidet i idrettsklubbene.

Man prøvde med Danmark som forbilde hvor folkehøgskolen var livsnerven i den folkelige bevegelse, med gymnastikk og idrett å danne en helhetslig personlighetsutvikling og realisere hovedintensjonen bak folkehøgskolen som kulturbygger og kulturformidler.

Gymnastikken fikk ikke samme betydning i Norge som i Danmark. Det var vanskelig å få knyttet kontakt fra gymnastikklinjene til det lokale idrettsliv. Man konkluderte med at gymnastikkoplegget ved de danske højskolene ikke egnet seg for norske forhold.

Danske lærebøker ble skiftet ut med norske. Man gikk vekk fra den ensidige

vektlegging av gymnastikk, og gav linjene et bredere idrettslig aspekt. Man var opptatt av samarbeide med den frivillige idrett. Man så det som en oppgave for folkehøgskolen å tilføre idretten den nødvendige kompetanse igjennom sine instruktører. Departementet laget i tillegg til pensumlister standardiserte utstyrlister for folkehøgskolenes idrettslinjer.

Mens de danske højskoler ofte var startet av en ildsjel eller en gruppe som selv skaffet den nødvendige økonomi og lærerkrefter, og disse under en eventuel bestyrelse laget form og innhold, lå de norske folkehøgskoler under departementets styrelse.

Elev på Hallingdal's Folkehøgskole's idrettslinje 64-65 og Gerlev Idræthøjskole vinteren 1965-66

Det året jeg gikk på idrettslinjen på Hallingdal Fokehøgskole, fikk jeg for første gang høre om de danske gymnastik- og idræthøjskoler. Wenke Berglund, som var hjelpe-lærer hadde gått på Viborg Gymnastikhøjskole. Hun viste oss elever bilder og skoleplaner fra flere av de danske skolene.

Jeg var veldig interesert, og skrev etter skoleplaner. Jeg fikk skoleplanene fra Viborg Gymnastikhøjskole og Gerlev Idræts-højskole. Jeg søkte begge, og kom inn på Gerlev, og ble satt på venteliste på Viborg. Jeg husker klart at jeg ut fra mitt norske ståpunkt, synes at det hørtes bedre ut med idræts-højskole enn gymnastikhøjskole.

Utpå våren under deltagelse av terren-gløp i Hallingdal, møtte jeg en gutt som året før hadde vært elev ved Ollerup Gymnastikhøjskole. Han fortalte om den danske gymnastikk. Jeg hadde ingen anelse om den danske gymnastikkultur, og de folkelige idrettsforbund - DDSG;I - DDGI. I Norge var det jo ett idrettsforbund - Norges Idrettsforbund.

Jeg fikk høre om oppvisninger, og uttagninger til elitetropper, som var med skolens oppvisnings tropp på reiser rundt hele verden. Jeg fikk en opfattelse av at flikk-flakk var nøkkelen til hele verden.

Danmark hadde jeg liten kjennskap til. Jeg hadde som 15 åring tilbrakt en sommeruke i København med min familie. Så Tivoli, og en pen by var mine hovedintrykk.

Jeg kan heller ikke huske fra undervisnings-situasjonen på Hallingdal Folkehøgskole, at det ble tatt opp emner omkring Grundtvig og højskolebevegelsen i Danmark. Idretten var jo mitt ståsted på den tiden, og gymnastikkferdighetene var vektlagt mye på Hallingdal Folkehøgskole, dette var ikke folkelig gymnastik, men redskaps-gymnastik (turn). Om høsten var det mye friidrett, og om vinteren var det ski. Hele året var det svømming i skolens lille basseng.

Jeg reiste ned med båt til Gerlev idræts-højskole's start 2 november. Jeg hadde med ryggsekk og en kjempestor pappkasse. Jeg skulle jo ha med utstyr for hele opholdet. Det var vanskelig å komme fra Norskefergen til Hovedbanegården i København. Jeg var veldig nervøs, og spent, det er kanskje slik når man skal på ny skole i et annet land.

Vel fremme ble jeg vel mottatt, vist til mitt værelse. Deretter var det kaffe og kaker i forstander Johs. Stræde's lejlighet. Det var bare vi som var kommet først som var der. Om kvelden var det middag i spisesalen, - hakkebøf med løg. Det hadde jeg aldrig smakt før, det var godt.

Jeg bodde alene på dobbeltrom, det fordi at skolen var av den mening at vi „utlendinger“ burde bo sammen, slik at det ikke ble for stort kultursjokk. Det var en annen norsk pike på skolen, og en pike og to gutter som var svenske. Etter jul kom det en annen norsk gutt, som jeg så delte rom med. Vi var 120 elever det året. Etter det jeg kan se på elevbildet er det ikke så mange fra de store byene, men det kan tydes på at det kom en del fra mellomstore byer, og mange kom fra landet. Det som vi snakket om de første dagene var vores idrettslige erfaringer. Det virket som om mange hadde erfaringer fra de folkelige idrettsorganisasjoner.

Skolen virket stor, både bygningsmessig og elevmessig. Hallingdal Folkehøgskole hadde en liten gymnastiksal og et lite svømmebasseng (12,5 gange 6 m). Idrettslinjen hadde få elever og på hele folkehøgskolen gikk det 75 elever, mot 122 på Gerlev. På Gerlev var det stor svømmehal, gymnastiksal og en idrettshall med innendørs håndballbane, det hadde jeg aldri sett før. Det var også et utendørs atletikstadion.

Hallingdal Folkehøgskole lå med flott fjellterreng omkring, Norges nest lengste slalombakke ble anlagt mens jeg gikk der og det var bare 500 m. til heisen. Undervisningen var selvfølgelig preget av dette, så utendørs- og skiaktiviteter hadde hovedtyngden.

Forskjellen på Skaga (det er navnet som brukes på Hallingdal Folkehøgskole, etter gården skolen er bygget opp på) og Gerlev er, at alle på Gerlev har idrett. Mens vi på Skaga var noen på idrettslinjen, og var sammen med de andre på noen få timer, var vi her på Gerlev sammen om idretten, gymnastikken og de almene fag.

På Skaga husker jeg litteraturtimene (norsk). Her begynte en gryende interesse for lesning. Skolens språk var nynorsk, så det gikk tregt i starten. Men jeg lærte, og jeg husker spesielt Fuglane av Tarjei Vesaas. Tarjei Vesaas er fremdeles en av mine favoritter. På Gerlev hadde vi Johs. Nielsen i litteratur (dansk). Det var en stor opplevelse. Jeg husker vi leste og analyserte Henrik Pontoppidan, Martin A. Hansen's Agerhønen, Johannes V. Jensen, Albert Camu's Pesten og Per Lagerqist Bøddelen.

Den folkelige gymnastikk, som man hadde på de danske gymnastik- og idrætshøjskoler, var for mig ukjent. På Skaga hadde vi turn, d.v.s. redskapsgymnastikk. Vi varmet opp, uten musikk, etter lærerens anvisninger. Læreren brukte en form for „følg meg metode“. Ellers var opvarmingen ganske fri, vi behøvde ikke å føge hverandre i takt og tempo. De samme opvarmingsøvelser ble brukt til opvarming i friidrett og ballspill.

Av turnøvelser var det matteøvelser, hvor hodestift (hovedspring), stift (kraftspring) hode og håndstand, som var vektlagt. I ringer var det svaleredet, kjipp baklengs og forlengs, sving og „kraften“, d.v.s. at man startet i strakhengende og skulle trekke seg opp i armene til en rettstilling. På kasse (plint) hadde vi ridehopp, mellomhopp, overslag, og på tvers noe som ble kalt for „styggfant“, det minnet om overslag, men istedefor å gå runt skubbet vi med armene, og førte benene den andre veien. Det var en øvelse det sto respekt av.

Undervisningen i turn bar preg av at vi skulle lære egenfærdighet, vi skulle ha prøvet på kroppen det vi senere skulle undervise andre. Vi ble drillet mye i sikringsgrep, slik at vi skulle være trygge i mottagnings-situasjoner. Vi lærte og undervise med kroppen. Undervisningen var basert på en fire-delning.

1. Vise øvelsen
2. Forklare øvelsen
3. La eleven forsøke
4. Rette feil.

Vi lærte og lede enkelttimer, men undervisningsplanlegging over perioder lærte vi ikke. Vi lærte heller ikke å sette op mål for undervisningen, og derved å få gjennomført disse mål. Vi ble gode igangsettere, inspiratorer, men målbeviste undervisere ble vi ikke.

Vi hadde folkehøgskolens sangbok, vi sang om morgenen og i sangtimer. Aldri i idrettstimen. Vores lærer Knut Grøtan, var ivrig løper. Så mye av høstens undervisning bestod av løpetrening. Intervalltrening og langdistansetrening på landevei. Kulestøt og lengdehopp hadde vi mye av. Så hadde vi orienteringsløp i „Tuppeskogen“ rett nedenfor skolen.

Innendørs hadde vi stående høyde- og lengdehopp. Grøtan tok med seg en del, som vant kretsmeesterskap i dette.

Vinteren bar preg av skiløp. Det var store diskusjoner, om vi skulle autoriseres som ski- og svømmeinstruktører ifra Barnas Skifond og Barnas Svømmeskoler. Det stred jo imot folkehøgskoletanken at vi skulle til eksamen, men vi fikk instruktørbevisene, og var til eksamen. Skiundervisningen bar mere preg av at vi skulle lære og undervise. Så vi hadde praktik både med barn og med voksne. Skiundervisningen var både i almen skilek, langrenn og svingteknikk for slalom. „Tyngden på ytre ski og vri kroppen imot fartsretningen, samtidig som man lenet seg utøver.“ Dette gjelder den dag idag. Oppe i fjellet, der var det flatt, lærte vi og lære barn diagonalgang både med og uten staver. Og forskjellige skileker.

Gerlev var anderledes. Den første gymnastikktime på Gerlev var forvirrende, lange serier med øvelser som jeg ikke forstod hensikten med. Jeg klarte ganske enkelt ikke og følge med. Når vi kom til springene var jeg lettet, der var jeg hjemme, men det viste seg snart at også springene var bygget opp anderledes. Men på springområdet kom jeg hurtig med.

Jeg oplevet Gerlevgymnastikkens serier i starten som rekkeeksersis med samtidighet og med vekt på ytre form. Men springene gav meg inspirasjon, og etterhvert forstod jeg mere av gymnastikkens særegenhet og innhold. Jeg fortsatte med gymnastikk etter Gerlevtiden, og kom senere på Prestø Amts elitehold, under Margvartsens ledelse. Jeg drømte om å komme med Flensted Jensens „Danish gym team“. Slik gikk det ikke, men jeg hadde glede av den danske gymnastikk i flere år.

Undervisningsøvelsene foregikk ved at vi lærte oss å komandere små hold. Jeg husker vi stod i hvert vort hjørne og lærte og kommandere „alle ræt“ med rett toneleie. Målet var å få et hold til å vise øvelsene som en enhet. At alle fikk en følelse av fellesdisiplin og felleskap. Springene var mere individuelle. De var bygget opp så alle var med hele tiden. Det begynte med de lette spring, senere de vanskelige. Det ble bygget opp

mot en oppvisningsserie, slik at springmetodikken ble synliggjort.

Og oppvisninger ble det. Først på Gerlev for innbudte gester. Vi gutter hadde hvite trøyer og blå lange bukser. Pikene hadde blå drakter. Før oppvisningen nærvøstet, og de vanskelige øvelser ble repetert. Så innmars under det danske flag til sang. Tilskuerne reiste seg og sang med. - Det var det mest høytidelige jeg hadde oplevet innen idrett. Senere en oppvisning i Ringstedhallen med mange andre gymnaster og ledere tilstede. Enda mere nærvøstet, og jeg mislykkes i en av håndstandene, det var flaut. Jeg husker Stræde i blå lange gymnastikkbukser og hvit langarmet bommulstrøie. Dette var veldig høytidelig.

De beste av gymnastene på skolen ble tatt ut sammen med gode gymnaster fra tidligere årganger til å representere Idræts-højskolen på skolens hold ved landsstevnet i Århus. Stræde oplevde jeg som en veldig sterk personlighet på Gerlev.

På Skaga var alle lærerne spesiallærere, Knut Grøtan hadde idrett. På Gerlev var lærerne mere spesialiserte på å undevise på en idrettsgren, men de underviste alle untagen hjelpelærerne i andre højskolefag som regning, dansk osv, - men alle holdt de foredrag om forskjellige emner. Stræde underviste i gymnastikk. Han, fikk jeg intrykket av, var en av Danmarks beste idrettsledere. Han hadde Danmarks høyeste stift (kraftspring), var fotballspiller om sommeren. En dyktig og dynamisk gymnastikkleder som fikk gjennomført det han ville med oss elever i timene, til oppvisningene og i løpet av skoleåret. Ved siden av husker jeg hans foredragstimer, især om kunst, Jeg husker

klart idag hans lysbildeforedragsserie om en fynsk maler. Jeg husker tydelig den dag i dag hvor sterkt det gjorde intrykk på meg. Han har senere utgitt en bok: Billedkunst og tilværelse, 100 kunstnoder, Husets Forlag 1986.

I hans senere bøker som handler om idrett og folkelighet er de illustrert med billedkunst. Jeg velger et sitat fra boken „Billedkunst og Tilværelse „ som jeg toker som en fellesnevner for idrett og kunst.

*Lodrette linjers løb i højde og dybde
vandrette til og fra
organiske kurvers bølgefrodighed
og sprængte undergang
kontrapunktets linjemøde
konflikt og eksplosion
og gode sammenløb
Linjernes princip - et livets spejl*

Det var her på Gerlev jeg forsto at idrett var med i en større helhet. Stræde var liksom den første „Treneren“ som hadde andre interesser enn bare idrett, Dessuten var han jo en av de beste idrettslærerne, desuten en ivrig debattant om idrett og folkelighet, også med artikler.

Avslutning

Da jeg den våren reiste hjem fra Gerlev, var jeg, - følte jeg påvei til å bli lærer. Ikke gymnastikkinstruktør eller idrettslærer, selvom det var det som skulle være mitt fag. Jeg hadde fått en tyngre og bredere balast. Disse to forskjellige folkehøjskoleopphold hadde preget meg sterkt. Jeg hadde fått lære at man igjennom gymnastikk og idrett kunne lære av livet, og bli klokere på det. At selve egenfærdigheten i gymnastikk og idrett ikke betød noe hvis den ble stående alene.

